

СЕКЦІЯ 5 ТРУДОВЕ ПРАВО; ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

УДК 343.21

СОЦІАЛЬНІ ГАРАНТІЇ ЯК ЕЛЕМЕНТ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ САМОЗАЙНЯТИХ ОСІБ

Гнатенко К.В., здобувач
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

У статті досліджено соціальні гарантії для самозайнятих осіб, надано визначення поняття «соціальні гарантії самозайнятих осіб», а також визначено та проаналізовано порядок надання вказаних гарантій для самозайнятих осіб.

Ключові слова: соціальні гарантії, самозайняті особи, порядок надання соціальних гарантій.

В статье исследованы социальные гарантии для самозанятых лиц, дано определение понятия «социальные гарантии самозанятых лиц», а также определен и проанализирован порядок предоставления указанных гарантий для самозанятых лиц.

Ключевые слова: социальные гарантии, самозанятые лица, порядок предоставления социальных гарантий.

Gnatenko G.V. SOCIAL GUARANTEES AS AN ELEMENT OF SOCIAL PROTECTION SELF-EMPLOYED

In the article the social security for self-employed persons, given the definition of the concept of «social protection of self-employed persons», and identified and analyzed the procedure for granting these guarantees for the self-employed.

Key words: social security, self-employed persons, procedure for providing social guarantees.

Постановка проблеми. Соціальна складова загальної політики держави є пріоритетним напрямком, який включає забезпечення постійного соціального захисту громадян як працездатного, так і непрацездатного віку. Адже від успішної соціальної політики залежить рівень задоволеності суспільства, розвиток народного господарства в країні. Реалізація соціального захисту населення, в тому числі й самозайнятих осіб, забезпечується і за рахунок системи соціальних гарантій.

Метою статті є дослідження соціальних гарантій для самозайнятих осіб. Для досягнення визначеної мети необхідно вирішити такі основні завдання: надати визначення поняттю «соціальні гарантії самозайнятих осіб», з'ясувати сутність даного поняття, а також визначити та проаналізувати порядок надання вказаних гарантій для самозайнятих осіб.

Ступінь розробленості проблеми. Так, соціальні гарантії, як визначає Н.П. Баранова, – це сукупність матеріальних і юридичних засобів, які забезпечують реалізацію конституційних соціально-економічних і соціально-політичних прав членів суспільства (умови їх життєдіяльності, реалізацію їх інтересів, різноманітних зв'язків і відносин, функціонування і розвиток суспільної системи загалом)» [1, с. 86]. На думку М.Ф. Головатого, соціальні гарантії – це метод забезпечення з боку держави задоволення різноманітних потреб громадян на рівні соціально-визначених нормативів» [2, с. 608]. Отож, з наведеного слідує, що саме держава за рахунок бюджету повинна забезпечувати мінімально гаранто-

ваний рівень надання послуг у галузі освіти, медичного, культурного, побутового і соціального обслуговування населення і, насамперед, громадян, які з тих чи інших причин мають низький рівень матеріального забезпечення. Водночас громадяни держави повинні мати право за рахунок власних коштів і кредиту підвищувати рівень свого соціального обслуговування або одержувати соціальні послуги якіснішого змісту [3, с. 56]. Тому, виходячи з викладеного, можемо сказати, що соціальні гарантії мають досить важливе значення, оскільки дозволяють створити для кожного громадянина мінімально допустимі умови гідного життя, а не існування. Проте реальна ситуація в нашій державі складається таким чином, що соціальні гарантії, котрі закріплені законодавчо, забезпечують для населення тільки умови для виживання.

Виклад основного матеріалу. Неабияке значення соціальні гарантії мають і для самостійно зайнятих осіб, які в умовах сьогодення перебувають у досить не простому становищі, адже до кінця їх правове становище та відповідний соціальний захист так і не визначені. Відтак, узагальнюючи усе вищевикладене, пропонуємо визначити поняття «соціальні гарантії для самостійно зайнятих осіб» як сукупність юридичних та соціально-економічних засобів, що забезпечують повноцінну, всебічну та дієву процедуру реалізації та захисту конституційних соціальних прав і свобод самозайнятих осіб, а також забезпечують рівень життя таких осіб, не нижчий від прожиткового мінімуму. Відтак, соціальні гарантії мають до-

силь важливе значення для осіб, які забезпечують себе роботою самостійно та сприяють їх розвитку. Адже почуття захищеності та соціального відшкодування за умов негативного розвитку подій для самозайнятих осіб в процесі їх безпосередньої діяльності надасть поштовху для подальшого процесу покращення загальної ситуації на ринку праці.

Визначення соціальних гарантій для самозайнятих осіб в перспективі містить Проект Закону України «Про соціальний захист осіб, які самостійно забезпечують себе роботою», зокрема ст. 16 передбачає, що держава гарантує реалізацію самозайнятими особами своїх прав, передбачених цим Законом та іншим законодавством України в сфері соціального захисту за рахунок: пенсійного забезпечення; матеріального забезпечення на випадок безробіття [4]. Отож, пропонуємо зупинити нашу увагу і розглянути вказані гарантії.

Так, однією із соціальних гарантій для самозайнятих осіб є виплата пенсій, що кореспондує п. 4 ст. 11 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування». Адже саме пенсії, інші види соціальних виплат та допомоги, що є основним джерелом існування самозайнятих осіб, мають забезпечувати належний рівень життя, не нижчий від прожиткового мінімуму, встановленого законом, який є базовим державним соціальним стандартом, на основі якого визначаються розміри основних державних соціальних гарантій, в тому числі пенсії, соціальні допомоги, мінімальна заробітна плата тощо [5, с. 17]. І як визначено ст. 17 Проекту Закону України «Про соціальний захист осіб, які самостійно забезпечують себе роботою», самозайнятим особам признаються пенсійні виплати із системи пенсійного забезпечення за рахунок коштів Пенсійного фонду України відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», дія якого поширюється на тих громадян, хто платить внески до Пенсійного фонду, або за кого внески платять роботодавці, розмір сплати яких визначено Законом України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 08.07.2010 № 2464-VI. Розмір пенсії, як визначено ст. 17 Проекту, встановлюється відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» в залежності від загального трудового стажу та отриманого особою заробітку. При цьому до загального трудового стажу для призначення пенсії включається страховий стаж, протягом якого особа забезпечувала себе роботою самостійно, відповідно до укладеного нею договору про добровільну участь у системі соціального страхування самозайнятих осіб [4]. Вказана норма Проекту пропонує, крім загальнообов'язкових відрахувань, ще й добровільну участь самозайнятих осіб у пенсійному страхуванні.

Ще однією гарантією у сфері соціального захисту самостійно зайнятих осіб є матеріальне забезпечення. Так, з приводу цього висловлює свою думку В.І. Вітер, котрий зазначає, що у загальній системі соціального

захисту матеріальне забезпечення є одним із самостійних видів матеріальної допомоги непрацездатним громадянам, малозабезпеченим сім'ям, сім'ям з дітьми та іншим особам [6, с. 170]. Відповідно до ч. 3 ст. 19 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» [7] особи, які забезпечують себе роботою самостійно (займаються підприємницькою, адвокатською, нотаріальною, творчою та іншою діяльністю, пов'язаною з одержанням доходу безпосередньо від цієї діяльності, в тому числі члени творчих спілок, творчі працівники, які не є членами творчих спілок), мають право на матеріальне забезпечення та соціальні послуги відповідно до цього Закону за умови сплати страхових внесків до Фонду згідно із законом. При цьому першим кроком для отримання матеріального забезпечення та соціальних послуг особи, яка забезпечує себе роботою самостійно, є звернення в Головне управління податків і зборів за місцем державної реєстрації по питанню укладення договору про добровільну участь у системі загальнообов'язкового державного соціального страхування (зокрема, тимчасової втрати працездатності).

Причому, як визначено ст. 18 Проекту, до загального трудового стажу для визначення розміру матеріального забезпечення на випадок безробіття включається страховий стаж, протягом якого особа забезпечувала себе роботою самостійно, відповідно до укладеного нею договору про добровільну участь у системі соціального страхування самозайнятих осіб [4]. І ч. 4 ст. 19 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» вказує, що застраховані особи, які протягом дванадцяти місяців перед настанням страхового випадку за даними Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування мають страховий стаж менше шести місяців, мають право на матеріальне забезпечення відповідно до цього Закону в таких розмірах: 1) допомога по тимчасовій непрацездатності – виходячи з нарахованої заробітної плати, з якої сплачуються страхові внески, але в розрахунку на місяць не вище за розмір мінімальної заробітної плати, встановленої законом у місяці настання страхового випадку; 2) допомога по вагітності та пологах – виходячи з нарахованої заробітної плати, з якої сплачуються страхові внески, але в розрахунку на місяць не вище двократного розміру мінімальної заробітної плати та не менше за розмір мінімальної заробітної плати, встановленої законом у місяці настання страхового випадку [7]. Отож, варто зауважити, що самозайняті особи також можуть розраховувати на відповідні страхові виплати, проте за умови реєстрації та сплати відповідних страхових внесків до Фонду на добровільній основі. Що, в свою чергу, має як позитивні, так і негативні сторони. Адже додаткове соціальне страхування є вкрай важливим для осіб, які займаються незалежною професійною діяльністю. Але, з іншого боку, всі питання та проблеми, що виникають при здійсненні усього комплексу процедур по добровільному страхуванні, в цій частині повністю лягає на плечі самозайнятої особи.

Ще одним видом матеріального забезпечення для самостійно зайнятих осіб є матеріальне забезпечення на випадок безробіття. Так, ст. 6 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» визначає, що право на матеріальне забезпечення на випадок безробіття та соціальні послуги мають застраховані особи. При цьому нормами вказаного Закону визначено, що страхуванню на випадок безробіття підлягають особи, які працюють на умовах трудового договору (контракту), цивільно-правового договору, включаючи тих, які проходять альтернативну (невійськову) службу, а також тих, які працюють неповний робочий день або неповний робочий тиждень, та на інших підставах, передбачених законодавством про працю, військовослужбовці (крім військовослужбовців строкової служби), особи, які забезпечують себе роботою самостійно, та фізичні особи-підприємці [8]. При цьому, як і матеріальне забезпечення у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності, порядок матеріального забезпечення на випадок безробіття передбачає сплату єдиного соціального внеску, що визначено Законом України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» і становить 34,7% на суму доходу (прибутку), отриманого від їх діяльності, що підлягає обкладенню податком на доходи фізичних осіб. При цьому сума єдиного внеску не може бути меншою за розмір мінімального страхового внеску за місяць, у якому отримано дохід (прибуток) [9]. Також для виплати матеріальної допомоги по безробіттю необхідний страховий стаж, який відповідно до ст. 21 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» визначається як період (строк), протягом якого особа підлягала страхуванню на випадок безробіття та за який щомісяця сплачено нею та роботодавцем страхові внески в сумі не менш як мінімальний страховий внесок, крім випадків, передбачених абзацом другим цієї частини [8].

Так, відповідно до ч. 1 ст. 22 вищевказаного Закону право на допомогу по безробіттю залежно від страхового стажу мають застраховані особи, до числа яких, як визначено чинним законодавством, належать і самозайняті особи та які визнані в установленому порядку безробітними, страховий стаж яких протягом 12 місяців, що передували реєстрації особи як безробітної, становить не менше, ніж шість місяців за даними Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування. У разі ж коли за даними Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування мають страховий стаж менше шести міся-

ців, застраховані особи, визнані в установленому порядку безробітними, які протягом 12 місяців, що передували реєстрації особи як безробітної, мають право на допомогу по безробіттю у мінімальному розмірі [8]. Аналізуючи вказану норму, бачимо, що на даний час самозайняті особи можуть розраховувати в переважній своїй більшості на мінімальні виплати по безробіттю у разі настання такого випадку. Що ж стосується ситуації, коли безробітна особа вибирає такий напрям діяльності, як самозайнятість і отримує відповідну фінансову підтримку у Державній службі зайнятості на початку розвитку власної справи у розмірі річної суми допомоги по безробіттю, то у випадку невдачі та негативного розвитку подій вона увесь наступний рік не має права на отримання такої допомоги.

Висновки. Отже, самозайняті особи, як і будь-які категорії зайнятого населення, мають повне право на соціальні гарантії відповідно до Конституції та чинного соціального законодавства. Проте на практиці виявляється так, що в своїй більшості самозайняті особи повинні самі піклуватися про свій соціальний захист в частині соціального страхування у майбутньому, як на загальнообов'язковій, так і на добровільній основі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Баранова Н.П. Соціальні стандарти та соціальні гарантії в системі соціальної політики України / Н.П. Баранова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://cpsr.org.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=42:2010-06-13-21-23-&catid=20:2010-06-13-21-06-26&Itemid=2.
2. Головатий М.Ф. Соціальна політика і соціальна робота: термінологічний словник / М.Ф. Головатий, М.Б. Панасюк. – К. : МАУП, 2005. – 560 с.
3. Іванова О.Л. Соціальна політика: теоретичні аспекти : [курс лекцій] / О.Л. Іванова ; «Нац. ун-т «Києво-Могилянська академія». – К. : КМ Академія, 2003. – 107 с.
4. Про соціальний захист осіб, які самостійно забезпечують себе роботою : Проект Закону України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:RKJMvdpRqZgJ:w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34%3Ffid%3D%26pf3511%3D23690%26pf35401%3D62549+&cd=1&hl=ru&ct=clnk&gl=ua>.
5. Гордей О.Д. Фінансування соціальних гарантій як чинник зростання суспільного добробуту / О.Д. Гордей // Фінанси України. – 2002. – № 5. – С. 4–55.
6. Вітер В.І. Теоретичні засади системи соціального захисту в Україні / В.І. Вітер // Формування ринкових відносин в Україні. – 2009. – № 11. – С. 169–176.
7. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування : Закон України від 23.09.1999 № 1105-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 46. – Ст. 403.
8. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття : Закон України від 02.03.2000 № 1533-III // Відомості Верховної Ради України. – 2000 р. – № 22. – Ст. 171.
9. Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування : Закон України від 08.07.2010 № 2464-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 2. – С. 34. – Ст. 11.